

Zelený štvrtok

Autorka textu: Simona Jaššová, SNM – MT – Etnografické múzeum

Foto: M. Fabian

Zelený štvrtok je podľa kresťanskej liturgie dňom konania poslednej večere Krista s apoštolmi. V tradičnej ľudovej kultúre bol tento deň spojený s množstvom obyčajových úkonov, ktoré mali za cieľ ochrániť hospodárstvo od zlých síl a zabezpečiť hojnú úrodu a zdravie. Od Zeleného štvrtka do Bielej soboty prestali zvoniť kostolné zvony na znak smútku za ukrižovaným Kristom. Hovorilo sa, že sú zviazané alebo odleteli do Ríma. S posledným zvonením sa spájalo množstvo poverových praktík, ktoré boli naprieč Slovenskom naozaj rôznorodé. V okolí Nitry gazdiné v tento čas obchádzali dom so zväzkom štrngajúcich kľúčov, aby zahnali hlodavce. Na Kysuciach ľudia počas posledného zvonenia zas triasli stromy, aby tak zabezpečili bohatú úrodu ovocia. S rovnakým cieľom v okolí Hlohovca sypali pod stromy zem, ktorú priniesli z krížnych ciest ešte pred východom slnka.

V čase, keď kostolné zvony nezvonili, používali sa namiesto nich rôzne rapkáče a klepáče, ktoré mali zabezpečiť ochranu pred zlými silami. V niektorých oblastiach v noci zo Zeleného štvrtka na Veľký piatok zaháňali zlých duchov pastieri, ktorí na návršiach trúbili alebo plieskali bičmi. Na celom území Slovenska bol zaužívaný zvyk natierania dverí stajní kolomažou, ktorá mala znemožniť strigám škodiť dobytku.

Zvyky, ktorých cieľom bola magická ochrana dobytká, sa realizovali najmä v čase, keď tento opúšťal relatívne bezpečný priestor stajne. Zelený štvrtok bol spojený s prvým výhonom dobytká na pastvu, preto zvieratá napríklad prekračovali žeravé uhličky, aby netrpeli chorobami. Koňom sa zvykla uväzovať do chvosta červená niť, aby boli chránené pred urieknutím a kravy sa potierali mužskými nohavicami, čo malo umocniť ich plodnosť. Ovce sa okiádzali magickými bylinkami a šibali zelenými prútmi, aby sa zbavili všetkých neduhov a dojili veľa mlieka. Zaužívané bolo aj pošúchanie hospodárskych zvierat vajíčkom, aby boli okrúhle. Na pašu ich často vyhánali bodliakom alebo žihľavou, čo malo pôsobiť na ich silu a svižnosť.

Na Zelený štvrtok sa využívala tiež magická sila vody. Mládenci napríklad brodili na potoku kone, aby boli zdravé a silné. Voda sa využívala aj na telesnú očistu ľudí. Tá sa mala vykonať ešte pred východom slnka v tečúcej vode, najlepšie priamo v brode rieky. Cieľ tejto obyčaje bol nielen zdravotný, ale aj kozmetický – dievčatá verili, že po takomto umytí budú svieže, krásne, nebudú mať na tvári pehy a umyté vlasy im rýchlejšie porastú.

Dobrá úrodu mala zabezpečiť príprava zeleninových jedál, z čoho pochádza aj označenie dňa vyjadrené v jeho prívlastku – „Zelený“ štvrtok. Varili sa predovšetkým prívarky alebo polievky zo šťaveľa, špenátu či z lístkov mladej žihľavy. Bežné bolo aj varenie cestovín, najmä opekancov, rezancov či šúľancov, kvôli podpore rastu obilných klasov. Na Zelený štvrtok sa však nemal piecť chlieb. Verilo sa, že žena, ktorá tento zákaz neuposlúchne, privodí veľké sucho a neúrodu.